

DOI 10.26886/2311-4517.1(93)2024.1

УДК (327.5)

**ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ДВОСТОРОННІХ
ВІДНОСИН: АЗЕРБАЙДЖАН І УКРАЇНА**

Баба-заде Мехрібан Васіф кизи, доктор філософії, доцент

<https://orcid.org/0009-0005-8183-1379>

e-mail: mbabazade@mail.ru

Бакинський Державний Університет, Баку, Азербайджан

Мустафазаде Парвана Тельман кизи

<https://orcid.org/0000-0002-3784-9986>

e-mail: PeriRustamova865@gmail.com

Інститут історії та етнології імені А.А. Бакіханова НАН

Азербайджанської Республіки, Баку, Азербайджан

Стаття присвячена двостороннім відносинам між Азербайджаном та Україною в рамках регіональних організацій. Аналізується потенційна можливість азербайджано-української співпраці в реалізації транспортних, енергетичних та логістичних проектів. Визначені основні напрями та пріоритети двосторонніх відносин. Проаналізовано основні напрями та перспективи співробітництва України та Азербайджану в Каспійському регіоні та в рамках таких регіональних структур як Програма Східного партнерства, ГУАМ та Організація чорноморського економічного співробітництва. Виявлено, що Україна та Азербайджан маючи вигідне геополітичне розташування мають потенційні можливості для співробітництва в політичній, економічній та культурній

сферах. Аналіз здійснено з урахуванням російсько-української війни в сучасних умовах.

Ключові слова: азербайджано-українські відносини, стратегія, дипломатія, регіональна політика, безпека, Нагірний Карабах, відновлення територіальної цілісності, Крим

Baba-zadeh Mehriban Vasif Kyzy, Doctor of Philosophy in Legal Sciences, Associate Professor; Mustafazade Parvana Telman kyzy, The development trend of regional bilateral relations: Azerbaijan and Ukraine / Baku State University, Baku, Azerbaijan; A.A. Bakikhanov Institute of History and Ethnology of the National Academy of Sciences of the Republic of Azerbaijan, Baku, Azerbaijan

The article is devoted to bilateral relations between Azerbaijan and Ukraine within the framework of regional organizations. The potential possibility of Azerbaijani-Ukrainian cooperation in the implementation of transport, energy and logistics projects is analyzed. The directions and priorities of bilateral relations have been determined. The main directions and prospects of cooperation between Ukraine and Azerbaijan in the Caspian region within the framework of such regional structures as the Eastern Partnership Program, GUAM and the Black Sea Economic Cooperation Organization are analyzed. It was revealed that Ukraine and Azerbaijan, having a favorable geopolitical location, have potential opportunities for cooperation in the political, economic and cultural spheres. The analysis is based on the understanding of the Russian-Ukrainian war in current minds.

Keywords: Azerbaijani-Ukrainian relations, strategy, diplomacy, regional policy, security, Nagorno-Karabakh, restoration of territorial integrity, Crimea

Вступ. Побудова дружніх та партнерських відносин з колишніми державами Радянського Союзу було одним із найважливіших питань зовнішньої політики Азербайджану після здобуття незалежності. Особливого значення набули відносини з Україною – однією з найбільших держав Європи.

Дипломатичні відносини між Азербайджанською Республікою та Україною були засновані 6 лютого 1992 року [14]. Основним політичним документом є Декларація про дружбу та стратегічне партнерство між Україною та Азербайджанською Республікою від 22 травня 2008 року. Обидві держави задекларували стратегічне партнерство, що було зумовлено широкими можливостями у налагодженні тісних взаємин в політичній, торговельно-економічній, транспортній та енергетичній сферах. Сьогодні між Україною та Азербайджаном є найвищий рівень дипломатичних відносин.

Після анексії Криму Російською Федерацією у березні 2014-го року в Чорноморському регіоні відбулись значні геополітичні зміни. Послаблена ефективність міжнародно-правових норм стала очевидною внаслідок агресивних дій Росії в Чорноморському регіоні. Перебіг військового конфлікту на сході України характеризується грубим порушенням Росією міжнародно-правових норм як в повазі до територіальної цілісності та суверенітету самостійних держав, так і в сфері діяльності міжнародних інститутів, створених, як правило у часи біполярності, чим поставила себе поза рамками цивілізованого світу [8]. Події навколо Криму та ситуація на сході України обмежили геополітичні та геостратегічні можливості України. Події початку 2022 року змінили, фактично, систему міжнародних відносин.

Зіткнення геополітичних інтересів глобальних гравців як в Каспійському так і в Чорноморському регіонах, викликають нагальну потребу посиленої співпраці держав регіону в сфері безпеки.

Наявність політичної та економічної нестабільності в Чорноморському регіоні стають викликом для безпеки прибережних держав. Окрім того, проблема енергетичної залежності України викликає необхідність пошуку надійних партнерів та союзників, серед яких Азербайджан потенційно може зайняти пріоритетну роль.

Незважаючи на те, що анексія Криму негативно вплинула на геополітичне значення України в Чорноморському регіоні, можливість транспортно-енергетичного співробітництва з державами Південного Кавказу та Каспійського регіону залишається актуальним питанням зовнішньої політики України. Геополітичні реалії викликали необхідність пошуку нових джерел енергетичних ресурсів та побудови надійного партнерства без втручання з боку Росії. Євроінтеграційні стремління України продовжуються. З однієї сторони, ЄС надає економічну та військову допомогу Україні. Це важливі ресурси для того щоб війна продовжувалась. З іншої сторони, санкції, які запроваджують деякі держави світу проти Росії не послабили її можливості. Офіційний Кремль підтримує відносини з державами БРІКС та Шанхайською організацією співробітництва. Це посилює її економічний потенціал.

Дослідженням азербайджансько-українських відносин займались як азербайджанські, так й українські науковці. Серед українських дослідників слід назвати Бояківський Л., Кучик О., Перга Т., які досліджували в своїх наукових роботах інтеграційні та регіональні можливості України та Азербайджану, обсяги прямих інвестицій Азербайджану в економіку України, фактори формування позитивного інвестиційного клімату Азербайджанської Республіки для українських інвесторів та інше. Серед азербайджанських вчених: Гасанов А., Єйвазов Дж. Досліджували питання безпеки пострадянського простору та міждержавні відносини регіональних акторів.

Мета наукового дослідження: визначити основні напрями азербайджано-українських відносин в контексті Каспійсько-Чорноморського регіонального співробітництва.

Україна зацікавлена у всебічному розвитку економічного співробітництва з регіональними структурами, передусім з тими, які не суперечать стратегічній меті – європейській інтеграції. Саме серед таких є Організація за демократію та економічний розвиток – ГУАМ, що поєднує держави із схожими політичними й економічними зовнішніми орієнтаціями – Україну, Грузію, Азербайджан, Молдову. Зміцненню об'єднання сприяє географічне розташування країн, дві з яких – Україна та Азербайджан – становлять принципово важливі геополітичні центри. Головний пріоритет зовнішньої політики групи держав, які утворили ГУАМ, полягає в поглибленні співробітництва із західними країнами. Намагання уникнути тиску з боку Росії змушує ГУАМ зміцнювати економічні й політичні відносини особливого партнерства і широкого співробітництва у вирішенні міжнародних проблем.

Водночас варто наголосити й на безпековій значимості ГУАМ. Головним напрямком співпраці країн-членів є співробітництво в сфері безпеки. Загроза існуючих конфліктів на території України та Азербайджану залишається основною проблемою регіональної безпеки. Зокрема, відповідно до положень Стратегії національної безпеки України, прийнятої 26 травня 2015 року серед актуальних загроз національній безпеці України є: «Тимчасова окупація території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя» [15].

Важливою подією була зустріч проведення першого засідання глав урядів – держав-учасниць Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ, що відбулася у Києві 2017 року. Сторони обговорили напрями поглиблення співробітництва України, Азербайджану, Грузії

та Молдови у торговельно-економічній та транспортній сферах, зокрема в рамках проекту “Нового Шовкового шляху” та створення зони вільної торгівлі між країнами ГУАМ [9].

Двосторонні відносини Азербайджану та України в рамках формату ГУАМ мають економіко-політичний характер. Сьогодні Україна в пошуках оптимального шляху вирішення питань енергетичної залежності, транспортного співробітництва в обхід Росії, розширення співпраці з регіональними та міжнародними структурами в різних сферах та підтримання питань євроінтеграції.

На початку створення ГУАМ були серйозні очікування стосовно ефективного впливу цієї організації на процеси на пострадянському просторі. Як зазначає український дослідник Юрій Вакуленко, «вважалося також, що проект ГУАМ стане каналом більш активного політико-економічного, енергетичного і навіть військового впровадження Сполучених Штатів, Європейського Союзу і НАТО в пострадянський простір, що з часом змінить у регіоні баланс сил на користь Заходу і позитивно вплине на рішення конфліктних проблем в кожній з країн-учасниць організації» [16]. На жаль, внаслідок поєднання різноманітних обставин, а це, насамперед, занадто велика відмінність між державами, що до нього входили, це утворення не змогло продемонструвати свою ефективність.

Україна та Азербайджан приймають участь в регіональних ініціативах та програмах ЄС, зокрема ініціативі «Чорноморська синергія» і програмі «Східного партнерства». Офіційний проект ЄС «Чорноморська синергія» був проголошений в квітні 2007 року, в період головування Німеччини і передбачав спільну стратегію взаємодії ЄС з Чорноморським регіоном – як з державами регіону, так і з існуючими інтеграційними об'єднаннями і багатосторонніми ініціативами. Проект, викладений в комюніке «Чорноморська синергія

– нова ініціатива регіонального співробітництва», обґрунтував необхідність активної політики ЄС в регіоні, у зв'язку зі вступом Болгарії та Румунії, які мають вихід до Чорного моря. Подібно стратегії Європейської політики сусідства, «Чорноморська синергія» охоплює порівняно більшу кількість пріоритетів співробітництва (тринадцять): від підтримки демократії і намагання вирішення заморожених конфліктів до енергетики, транспорту і екології, а також рибальства, торгівлі і регіонального розвитку.

Чорноморська синергія – ініціатива Європейського Союзу, що має на меті укріплення двосторонніх відносини ЄС з країнами Чорноморського регіону, започаткована ще 2007 року [1]. Це було спробою ЄС створити єдині рамки для діяльності організації в Чорноморському регіоні. Поштовхом до цього стало приєднання до ЄС Болгарії та Румунії і отриманий, таким чином, вихід до Чорного моря [12, с.193]. Європейська комісія характеризує Чорноморський регіон як географічний простір, наділений багатими природними ресурсами і багаточисельним населенням, стратегічно розташоване на перехресті Європи, Центральної Азії і Близького Сходу, який володіє широким ринком з великим потенціалом розвитку. Ці особливості дають Європейському Союзу підстави вважати Чорноморський регіон транзитним простором, що відіграє ключову роль в забезпеченні енергетичної безпеки Європейського Союзу і саме тому, цей регіон виступає важливим енергетичним компонентом зовнішньої енергетичної стратегії Євросоюзу. Зацікавленість ЄС у співпраці з Україною та Азербайджаном має одну із найважливіших зовнішньополітичних цілей ЄС, а саме поширення впливу в Каспійсько-Чорноморському регіоні.

В жовтні 2007 року в столиці Литви було проведено міжнародну конференцію на тему «Вільнюська конференція по безпеці в сфері

енергетики 2007: відповідальна енергетика – для відповідальних партнерів». За підсумками конференції була створена «Сарматія» – новий консорціум за участю національних компаній для транспортування ресурсів Каспійського моря. Основна мета цього консорціуму полягає в реалізації транспортних систем, що проходять Азербайджаном, Грузією, Україною та Польщею з Каспійського моря до Європи на міжнародні ринки [5,с.176]. Створення такого консорціуму повністю відповідає інтересам енергетичної політики як Європейського союзу, так і держав регіону. Так, Україна проводить переговори з азербайджанським урядом щодо питання купівлі 4 млн. тон нафти і в майбутньому 5–8 млрд. кубометрів природного газу на рік, шляхом їхнього постачання через чорноморські порти з Грузії до України [5]. На жаль, події в Криму, а пізніше й війна в Україні обмежили реалізацію цих планів.

Попри значимість вищезгаданих програм і проектів, провідне місце щодо впливу на держави регіону займає Програма Східного партнерства, що розглядається в якості потужного інструменту в процесі швидкої інтеграції України, Грузії, Азербайджану, Молдови та Вірменії в Європейський Союз. Завданням «Східного партнерства» є політико-економічне зближення держав-партнерів ЄС, сприяння стабільності, лібералізація візового режиму, зміцнення енергетичної безпеки та захист навколишнього середовища. Перший саміт в рамках програми відбувся 7 травня 2009 року в Празі. Відповідно до Празького саміту метою програми було створення необхідних умов для швидкої політичної асоціації і подальшої економічної інтеграції між Європейським союзом і зацікавленими державами-партнерами [2]. В листопаді 2017 року відбувся Саміт Східного партнерства в Брюсселі. Під час саміту була прийнята Спільна підсумкова декларація [3]. Текст документу охоплює перелік завдань, які повинні

реалізувати держави-учасниці до 2020-го року. Це перш за все, проведення реформ в сфері економіки, управління, енергетики та соціальних питань.

В сучасних умовах війни очевидно, що ЄС надає Україні ресурси, однак ескалація конфлікту триває і війна продовжується. Окрім того, затяжний процес вступу України до ЄС впливає на зовнішньополітичну мотивацію держави. Тому, Україна очікує рівноправного діалогу з ЄС, який би відповідав інтересам обох сторін.

Протягом останніх років, очевидними перевагами Східного партнерства для України стало введення безвізового режиму та підписання Угоди про асоціацію. Реалії сучасної політичної ситуації в Україні вимагають впровадження більш інтенсивної співпраці з ЄС.

Східне партнерство ставить багато завдань, серед яких економічне зближення країн-партнерів з ЄС, сприяння безпеці та демократії, верховенство закону, стабільність і належне управління, партнерство громадянського суспільства та урядів країн-учасниць, секторальні реформи, заохочення контактів між людьми за допомогою лібералізації візового режиму та міжкультурного діалогу, зміцнення енергетичної безпеки, розв'язання спільних екологічних проблем тощо [13].

Саміт в Брюсселі «задекларував нові завдання» які повинні бути виконаними до 2020 року державами-учасницями. Варто підкреслити, що Україна має більший інтерес в підтриманні європейського вибору зовнішньої політики, аніж Азербайджан. Це пов'язано з тим, що завдяки енергетичній політиці та політиці енергетичної диверсифікації, Азербайджан може вплинути на зміну енергетичної карти європейського континенту. Наприклад, 12 червня 2018 року в турецькому місті Ескішехір було відкрито першу дільницю

Трансанатолійського газопроводу (TANAP), яким азербайджанський газ буде через Туреччину постачатися до Європи. В церемонії брали участь президенти п'яти держав (Туреччини, Азербайджану, Грузії, Сербії та України). Участь саме України в церемонії відкриття газопроводу свідчить не лише про стратегічне значення цієї країни в зовнішній політиці Азербайджану, але й можливість її залучення до енергетичного проекту TANAP. У випадку зацікавленості Україна зможе отримувати азербайджанський газ через територію Румунії та Болгарії, що автоматично зменшить вплив Російської Федерації в регіоні.

На даний момент азербайджанський газ купують Італія, Греція, Болгарія, Румунія та Угорщина. У 2024 році постачання розпочнеться до Сербії. Крім цього, ще низка країн у Європі висловила зацікавленість у купівлі азербайджанського газу. Війна в Україні змусила багатьох держав ЄС зменшити енергетичний вплив від Росії та розпочати диверсифікацію в цьому напрямку.

Зокрема, російський дослідник М. Ентін зазначає, що «на експертному рівні з російської сторони європейська політика сусідства в її східноєвропейському вимірі стала трактуватися як фундаментальний виклик, кинутий російському впливу та присутності в пострадянському регіоні в довгостроковій перспективі».

Наступним важливим енергетичним проектом є Одеса–Броди. В липні 2016 року, під час офіційного візиту президента України Петра Порошенка було проведено П'яте засідання Ради Президентів України та Азербайджану в Баку. На цій зустрічі президент Ільхам Алієв підкреслив можливість відновлення проекту Одеса–Броди. Готовність Азербайджану прийняти участь у добудові цього нафтопроводу, протяжністю до Гданська та Полоцька має стратегічне значення для України та енергетичної безпеки ЄС. Тобто, Україна

може бути потенційним постачальником каспійської нафти, що дозволить отримати їй економічні дивіденди. Слабка енергоефективність та енергозабезпечення України стають основною причиною для пошуку нових, більш вигідних форматів регіонального співробітництва.

Транспортування енергетичних ресурсів як політико-економічна проблема потребує міжнародно-правового регулювання і створення відповідної системи безпеки. Нині відбувається процес формування системи безпеки транспортних коридорів Каспійсько-Чорноморського басейну. Цей процес передбачає проведення комплексних заходів, які проводяться шляхом укладення міжнародних угод. Серед важливих документів є Угода про міжнародний транспорт щодо розвитку коридору Європа–Кавказ–Азія, який відповідає політичним та економічним інтересам як України так і Азербайджану.

Проекти на зразок “Одеса–Броди”, як частина більш масштабного “Баку-Супса-Одеса-Броди-Полоцьк-Гданськ”, не слід називати провальними, а краще розглядати в контексті розвитку усієї енергетичної інфраструктури Євразії. Головною причиною гальмування реалізації проекту є активна протидія РФ неконтрольованим нею інтеграційним проектам та енергетичним коридорам на пострадянському просторі. [4, с.226]. Для диверсифікації джерел та шляхів постачання нафти необхідно повною мірою використати географічне розташування України. Відкриття нових нафтових запасів Каспію і потенційні можливості транспортування нафти Близькосхідного регіону до Європи дозволять Україні значно урізноманітнити ці джерела і шляхи. Найважливішу роль для диверсифікації джерел постачання нафти мають відіграти побудовані нафтопровід Одеса–Броди та нафтовий термінал «Південний».

Україна та Азербайджан є державами – членами ОБСЄ. Подібно Азербайджану, основною метою участі України в міжнародних структурах є захист суверенітету. Так, пріоритетами співробітництва України протягом 2015 р. з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі стали питання врегулювання російсько-українського збройного конфлікту [7,с.208]. В праці азербайджанського політолога Джаннатхана Эйвазова «Держави і регіони: системний аналіз безпеки пострадянського регіону» досліджується питання української кризи, автор називає події 2014 року структурною кризою. Досить доречно автор передбачив, що «Рано чи пізно, нехай навіть без Криму, Україна досягне того рівня інтегрованості до європейської та євроатлантичної структури тоді, коли її зв'язки та відносини взаємовідносини з ЄС та НАТО будуть вищі, ніж із пострадянським регіоном» [18, с.243]. Автор також вважає, що Українська криза – це також криза у відносинах Росії та Заходу, вирішити яку без політичної поразки будь-якої зі сторін буде дуже складно. На фоні подій в Україні політика Росії значно змінилась в сторону агресивності та непередбачуваності.

Росія не лише зацікавлена у збереженні контролю над Каспійським регіоном, але й в обмеженні можливостей потенційних конкурентів, які можуть стати стратегічними партнерами європейських держав в енергетичній сфері. Наприклад, проект Азербайджану «Південний газовий коридор» зменшить залежність європейських держав від російського газу. Росія розцінює цей факт як очевидну загрозу [10,с.8].

Держави Каспійського регіону зацікавлені у все сторонньому розвитку регіону, однак втручання західних держав, особливо Франції в азербайджано-вірменський конфлікт, офіційний Баку розцінює як втручання у внутрішні справи. Така позиція МЗС Азербайджану,

звісно, що є правомірною. Якби Франція прагнула до миру між сторонами, то офіційний Париж не дестабілізував би ситуацію в регіоні.

Важливою також є участь Азербайджану та України в рамках Організації Чорноморського економічного співробітництва. Якщо у Чорноморському напрямку Україна може виявити свою вагу регіональну значимість, то в рамках СНД виражено домінування російських інтересів та відсутність дієвих механізмів вирішення економічних та політичних проблем, розвитку співробітництва. В рамках ОЧЕС Азербайджан та Україна мають змогу підтримувати тісні економічні зв'язки. Загалом, модель ОЧЕС орієнтована на покращення стосунків між діловими колами країн-членів, на сприянні прямим контактам між підприємствами, компаніями та фірмами як держав регіону, так і країн за межами цього угруповання [17,с.76]. Україна має реальну зацікавленість та економічні вигоди від всебічного розвитку співробітництва з державами Чорноморського субрегіону. Вона зацікавлена у реалізації рамкових проектів ОЧЕС щодо модернізації існуючих і створення нових нафтої газотерміналів, технічного оновлення підприємств металургійної сфери, розвитку електронної техніки для галузей народного господарства [6, с.33]. Сьогодні ОЧЕС з регіональної ініціативи поступово перетворюється в міжнародну організацію.

Відносини Азербайджану та України в Каспійсько-Чорноморському регіоні характеризуються наявністю стратегічних питань, які в основному стосуються енергетичнотранспортної політики. Хоча Україна не є державою Каспійського регіону, можливість співпраці з Азербайджаном в рамках міжрегіональних проектів з метою транзиту каспійських енергоресурсів матимуть стратегічне значення для обох сторін. Ще на початку 2018 року були ініціативи щодо створення

трьохстороннього політичного формату консультацій «Україна – Азербайджан – Туреччина».

У сучасному світі кожна держава має власні інструменти впливу на міжнародній арені. У випадку з Азербайджанською Республікою, зовнішня політика якої побудована на принципах багатовекторності та збалансованості, співробітництво з регіональними та поза регіональними гравцями є найбільш практичним засобом ведення зовнішньої політики. Завдяки природним ресурсам, економічним можливостям, вигідному географічному розташуванню Азербайджан залишається лідируючою державою Південного Кавказу. Зовнішня політика Азербайджану в Каспійському регіоні спрямована на розширення взаємовигідного співробітництва та інтеграції держав регіону. Азербайджан перетворює Каспійський регіон у відкриту зону міжнародного співробітництва. Азербайджан та Україна не є членами Організації договору про колективну безпеку, хоча ці держави мають різну інтеграційну політику: Україна — чітку позицію щодо вступу до ЄС, Азербайджан — послідовну позицію щодо збереження балансу у відносинах з ЄС та Російською Федерацією, оскільки багатовекторність зовнішньої політики в процесі реалізації глобальних енергетичних проектів є важливим інструментом для досягнення економічної вигоди [11, с.263].

Важливим питанням політичних відносин між державами є позиція України щодо вірменсько-азербайджанського конфлікту та позиція Азербайджану щодо російсько-української війни. Понад 30 років територія Азербайджанської Республіки, а саме Нагірний Карабах та сім прилеглих районів були окуповані Вірменією. Позиція Ради Безпеки ООН у конфлікті за Нагірний Карабах та прилеглі райони є визначеною у чотирьох її резолюціях (822, 853, 874, 884) . 27 вересня 2020 р. воєнні дії відновились і 44 дні тривало звільнення

азербайджанської землі Нагірного Карабаху від вірменської окупації. Вітчизняна війна («Vətən müharibəsi» — таким терміном позначають азербайджанські науковці 2-гу Карабаську війну) завершилася перемогою. Азербайджан високо цінує морально-політичну підтримку Турецької Республіки у відновленні своєї територіальної цілісності. Операція «Залізний кулак» («Dəmir yumruq») стала символом не лише перемоги, а і єдності турецького та азербайджанського народів. Україна підтримувала Азербайджан у питанні звільнення земель та відновлення територіальної цілісності. Це сприяло зміцненню відносин між державами [11]. Сьогодні триває процес переговорів щодо підписання мирного договору між сторонами. Азербайджан як держава-переможниця готова до відкриття транспортних комунікацій та реалізації Зенгезурського проекту, який з'єднає Нахчіванську Автономну Республіку (Азербайджану) зі східними районами Азербайджану. Вірменія затягує процес підписання договору та продовжує дестабілізувати ситуацію в регіоні, використовуючи гібридну війну проти офіційного Баку.

Отже, Азербайджан та Україна мають стратегічні відносини. Окупаційна політика Росії та анексія Криму негативно вплинула на регіональну позицію України, зокрема стратегічну позицію в Чорноморському регіоні. Необхідність посилення регіональної співпраці в сфері безпеки стало необхідністю.

Література:

1. Communication Black Sea Synergy – A New Regional Cooperation Initiative, COM (2007) 160 final of 11.04.2007
2. Joint Declaration of Prague Eastern Partnership Summit, 7 May 2009, Brussels/ 8435/09 (Presse 78).
3. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, 24 November 2017, Brussels/ 14821/17/. URL:

- <https://www.consilium.europa.eu/media/31758/final-statement-st14821en17.pdf> (дата звернення:10.05.2018)
4. Бояківський Л. Енергетичний проект «Одеса-Броди-Гданськ» як приклад транскордонного співробітництва Україна-Польща. Наукові записки. 2010.№4. сс.224-233.
 5. Гасанов А. Геоэкономика Каспийско-Черноморского бассейна и Южного Кавказа: Энергетическая политика Азербайджана. Баку: Zardabi LTD, 2017. 312 с.
 6. Гончарук А. Торговельно-економічні пріоритети України в ОЧЕС. *Міжнародна економічна політика*. 2013. №2(19). сс.27-47
 7. Зовнішня політика України – 2015: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / за ред. Г. М. Перепелиці. Київ: ВД «Стилос», 308 с.
 8. Кучик О.С. Трансформація системи міжнародної безпеки в умовах російсько-українського військового конфлікту: проблема ефективності діяльності міжнародних інститутів. Матеріали конференції: «Україна в умовах трансформації міжнародної безпеки», Львів: 15 травня 2015.
 9. Міністерство Закордонних Справ України. Пресс центр: У Києві відбувся саміт країн-учасниць ГУАМ. 28.03.2017. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/55946-u-kijevi-vidbuvsya-samit-krajn-uchasnicu-guam> (дата звернення 1.04.2018)
 10. Мустафазаде П. Основні пріоритети зовнішньої політики Азербайджану в Каспійському регіоні. *Науковий огляд*, Т.6№78(2021)
 11. Мустафазаде П. Азербайджан-Україна: парадигми двосторонніх відносин (1992-2022). *Український історичний журнал*. 2023. № 6 (573). С.263

12. Назарук А. Євроінтеграційні процеси в сучасній Україні. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*. 2013.№3. сс. 191-194
13. Перга Т. Політика Східного партнерства: історія розвитку та перспективи в умовах глобальних викликів. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/09/40_19_Perga.pdf (дата звернення:12.07.2022)
14. Посольство Азербайджанської Республіки в Україні. Двосторонні відносини. Коротка історія. URL: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/>
15. Указ президента України про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про стратегію національної безпеки України» (Ст. 3, п. 1). 26.05.2015.
16. Україна – Азербайджан: високий рівень політичної взаємодії / Ю.Вакуленко. *Хроніка 2000: Український культурологічний альманах*. Київ: 2011. № 1. С. 111.
17. Хоманець В.А. 25 років ОЧЕС: підсумки заради майбутнього. *Науковий вісник дипломатичної академії «Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди і досвід»*. 2017. Вип. 24, ч. 3. сс.74-84
18. Эйвазов Дж. Державы и регионы. Системный анализ безопасности постсоветского пространства. Стокгольм. 2015. С.243

References:

1. Communication Black Sea Synergy – A New Regional Cooperation Initiative, COM (2007) 160 final of 11.04.2007
2. Joint Declaration of Prague Eastern Partnership Summit, 7 May

- 2009, Brussels/ 8435/09 (Presse 78).
3. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, 24 November 2017, Brussels/ 14821/17/. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/31758/final-statement-st14821en17.pdf> (дата звернення:10.05.2018)
 4. Boiakivskyi L. Enerhetychnyi Proekt «Odesa-Brody-Hdansk» Yak Pryklad Transkordonnoho Spivrobotnytstva Ukraina-Polshcha. Naukovi Zapysky. 2010.4. Ss.224-233
 5. Hasanov A. Heoekonomyka Kaspyisko-Chernomorskoho Basseina Y Yuzhnoho Kavkaza Enerhetycheskaia Polytyka Azerbaidzhana. Baku
 6. Honcharuk A. Torhovelno-Ekonomichni Priorytety Ukrainy V OChES.Mizhnarodna Ekonomichna Polityka. 2013. №2(19). ss.27-47
 7. Zovnishnia polityka Ukrainy – 2015: stratehichni otsinky, prohnozy ta priorytety / za red. H. M. Perepelytsi. Kyiv: VD «Stylos», 308 s.
 8. Kuchyk O.S. Transformatsiia systemy mizhnarodnoi bezpeky v umovakh rosiisko-ukrainskoho viiskovoho konfliktu: problema efektyvnosti diialnosti mizhnarodnykh instytutiv. Materialy konferentsii: «Ukraina v umovakh transformatsii mizhnarodnoi bezpeky», Lviv: 15 travnia 2015.
 9. Ministerstvo Zakordonnykh Sprav Ukrainy. Press tsestr: U Kyievi vidbuvsia samit krain-uchasnyts HUAM. 28.03.2017. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/55946-u-kijevi-vidbuvsya-samit-krajn-uchasnicy-guam> (data zvernennia 1.04.2018)
 10. Mustafazade P. Osnovni prioriteti zovnishnoi polityky Azerbaidzhanu v Kaspiiskomu rehioni. Naukovyi ohliad, T.6№78(2021)
 11. Mustafazade P. Azerbaidzhan-Ukraina: paradyhmy

- dvostoronnikh vidnosyn (1992-2022). Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 2023. № 6 (573). S.263
12. Nazaruk A. Yevrointehratsiini protsesy v suchasni Ukraini. Mizhnarodni vidnosyny i turyzm: suchasnist ta retrospektyva. 2013. №3. ss. 191-194
 13. Perha T. Polityka Skhidnoho partnerstva: istoriia rozvytku ta perspektyvy v umovakh hlobalnykh vyklykiv. URL: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/09/40_19_Perga.pdf (дата звернення: 12.07.2022)
 14. Posolstvo Azerbaidzhanskoï Respubliky v Ukraini. Dvostoronni vidnosyny. Korotka istoriia. URL: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/>
 15. Ukaz prezydenta Ukrainy pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku «Pro stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» (St. 3, p. 1). 26.05.2015.
 16. Ukraina – Azerbaidzhan: vysokyi riven politychnoi vzaiemodii / Yu.Vakulenko. Khronika 2000: Ukrainskyi kulturolohichniy almanakh. Kyiv: 2011. № 1. S. 111.
 17. Khomanets V.A. 25 rokiv OCES: pidsumky zarady maibutnoho. Naukovyi visnyk dyplomatychnoi akademii «Zovnishnia polityka i diplomatiia: tradytsii, trendy i dosvid». 2017. Vyp. 24, ch. 3. ss.74-84
 18. Eyvazov Dzh. Derjavi i regioniSystemniy analiz bezopasnosti postsovetskoho prostranstva. Stockholm. 2015. S.243